

է լուսաւորուած մաքու մօտենալու Լոյսի Գերազանց Ազրիւրին:

«Ակօրեւ Քեզ ի հանոյս, եւ ընդունել ի Քէն զխնդրուածս իմ» — Շատ բնականօրէն, մենք ազօթքի պահուն Աստուծոյէ կը խնդրենք մեզի՝ համար վաճառքելի բարիքներ: այդպէս ըրաւ մինչ և իսկ մեր Տէրը Գեթսեմանիի մէջ. «Հայր, ամենայն ինչ Քեզ հնարաւոր է, անցո զբաժակս զայս յինչն»: Յիսուս Աստուծոյէ խնդրեց որ չարչարանաց բաժակը խմելէ ազատի. բայց անմիջապէս աւելցուց. «Բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս Դու կամիս»: «Եւ ուզածիս պէս չըլլայ, այլ Քո՛ւ ուզածիդ պէս»: Աստուծոյէ մեր խնդրանքներուն ընդունուելու գաղտնիքը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ որ անոնք Աստուծոյ հանոյ ըլլան. ուրիշ խօսքով, Աստուած գիտնայ թէ կատարուած խնդրանքները ենթակային և իր շուրջիններուն հոգեւոր բարիքին և Աստուծոյ գերազանց փառքին համար են:

Ուրեմն այս ազօթատունը, կամ անոր մէջ արտայայտուած միտքը և ոգին, պէտք է կազմէ նախերգանքը մեր բոլոր ազօթքներուն, որպէսզի անոնք ըլլան հաճելի և ընդունելի առաջի Աստուծոյ: Մեր ամենօրեայ խօսած լիզուին վերածելով՝

«Հաւատալ կը խոստովանիմ եւ կ'երկրպագեմ Քեզ,
«Անբաժանելի լոյս, միասնական Ս. երբողութիւն եւ
մի Աստուածութիւն,

«Լոյսի արարիչ եւ խաւարի հայածիչ.

«Հալածէ հոգիէս մեղքի եւ զհետքեան խաւարը,

«Եւ լուսաւորէ միտքս այս ժամուց

«Որպէսզի աղօթքս ըլլայ Քեզի հաճելի՝

«Եւ որպէսզի ես ստանամ Քեզմէ իմ խնդրանքներս.

«Եւ ողորմէ Քու արարածներուդ, եւ ինձի՝ ծանր մեղաւորիս»:

(3)

ՇՆՈՐՀՔ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀՈԳԻՒՆ ՓԱՓԱՔԸ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

«Որպէս փափաքէ եղջերու յաղթես շուրջ,
այնպէս փափաքէ անձն իմ առ Քեզ,
Աստուած: Դարաւի է անձն իմ առ Քեզ,
Աստուած հօգը եւ կենդանի»

(ՍԱՆՄ. ԽԱ. 2-3): [*]

Ըստ Մովսիսական օրինաց, եղջերուն «սուրբ» կամ մաքուր կոչուած կենդանիներէն մին կը նկատուէր (Բ. Օրինաց, ԺԲ., 15, ԺԴ., 5, ԺԵ. 22): Եղջերուն նախապատմական շրջանի մէջ ուրիշ կարգ մը ազգերու համար ալ նուիրական կենդանի մըն էր: Նախնական ցեղերէն ոմանք կը հաւատային թէ երբոր եղջերու մը սպաննեն, անպատճառ իրենց ցեղակիցներէն մէկը արկած կամ ձախողութիւն մը պիտի ունենար, ուստի կը վախնային և կը զգուշանային զայն հալածելէ կամ սպաննելէ:

Այս կենդանին հին ատեն Պաղեստինի մէջ շատ կը գտնուէր, հիմա անոնք նուազած են: Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ եղջերուն տեղ տեղ կը յիշուի իբր նմանութիւն, և տեղ տեղ իբր օրինակ: Քանի որ եղջերուն օրէնքով ուտելի ախիւքն «սուրբ» կենդանի կը համարուէր, Հրեաները կ'ուտէին անոր միտք, և Սողոմոնի արքայական սեղանին համադամ կերակուրները յաճախ անոր միտք կը պատրաստէին (Գ. Թագ., Դ., 23):

Եղջերուն ընդհանրապէս կը գտնուի աշխարհի բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, բացի Աւստրալիայէն և հարաւային Աֆրիկէէն: Միացեալ Նահանգաց մէջ մեծ մասամբ կը գտնուի հարաւային Միզուրիի, Ֆլորիտայի, Գալիֆորնիոյ և Թէքսասի մէջ: Հարաւային Գանատայի մէջ ալ աչքի զարնելու աստիճան շատ են անոնք թիւով:

Սովորաբար եղջերուներ աւելի կը սիրեն անտառներու մէջ ընակիլ քան թէ լեռներու, ձորերու ու դաշտերու վրայ: Թեւրահաս եղջերուներ շատ անգամ ընկերներով կը պտտին, խումբ խումբ, իսկ տա-

(*) Աշխարհաբար Թարգմանութեան մէջ Սաղմոս ԹԲ., 1-2.

րէցները առանձինն: Եղջերուներու տեսակները մէկէ աւելի են. ումանք գոյնով, ումանք հասակով, և ումանք ալ բնաւորութեամբ իրարմէ կը տարբերին: Միացեալ Նահանգաց մէջ եղողները հազիւ տասը տեսակ են, բայց աշխարհի տարբեր մասերուն մէջ երեսունէ աւելի տեսակներ գրտնւած են: Արդի կենդանաբաններ անոնց տեսակներուն թիւը յիսունի բարձրացուցած են:

Եղջերուն բնաւորութեամբ մեղմ ու փափկասուն է, երեւոյթով վայելուչ, հասակով մինչև եօթը ոտք բարձր. թիթեռտն, արագաշարժ, արթուն ու սրամիտ կենդանի մըն է: Ունի սուր հոտառութիւն, երկչոտ ու զգուշաւոր է: Երբոր վտանգի փոքրիկ նշան մը տեսնէ կը փախչի ու կը պահուրտի: Կը սնանի ընդհանրապէս տերեւներով և կանաչեղէններով, բայց չափէն աւելի սիրահար է դդուկի, ստեպլինի և գետնախնձորի: Բնութիւնը օժտած է զինքը բուրդէ տաքուկ վերարկուով մը, որ կը պաշտպանէ իր մարմինը ցուրտէն, ձմրան եղանակին:

Ամառ ատեն այս կենդանին շատ կը նեղուի տաքէն, և այդ խիստ պատճառաւ չափէն աւելի կը սիրէ ջուրը: Յաճախ ջուրին մէջ կը մտնէ որպէսզի տաքութիւնը անցնի, և ինք ազատ մնայ ճանճերու ու միջատներու յարձակումներէն: Որսորդները կը պատմեն թէ Միացեալ Նահանգաց եղջերուները ջուրը մտնել չափազանց կը սիրեն: Զուրին մէջ լողալ եղջերուի մը համար ամենամեծ հաճոյք մըն է: Ուստի ջուրը ոչ միայն խմելու համար իբր կենսական սնունդ, իր ծարաւը կ'անցնէ, այլ նաև վտանգի պահուն կը ծառայէ իրեն իբրև ապաստան ու թաքստոց: Երբոր որսորդները զինքը հալածեն, իսկոյն ջուրի գետակներուն մէջ կը մտնէ ու կը պահուրտի, և երբ վտանգը անցնի ջուրէն դուրս կ'ելլէ և կը սկսի կրկին պտտիլ անտառներու, դաշտերու և լեռներու վրայ:

Դաւիթ երբ պատանի էր, ինչպէս Աստուածաշունչ Մատեանը կը տեղեկագրէ, հովուութեամբ կը զբաղէր: Լեռներու ու դաշտերու վրայ յաճախ հանդիպած էր եղջերուներու ու եղջերուներու, տեղեկացած էր անոնց ապրելակերպին, և տեսած էր անոնց ջուրի վտակներուն հանդէպ ունեցած ջերմ փափաքը: Միւս կողմէն, ինքն ալ

իրբև աստուածապաշտ մէկը, իր հոգիին մէջ առ Աստուած ծարաւի կը զգար, ինչպէս նաև վտանգի պահուն գտած էր զԱյն իրեն համար իբր ապաւէն ու ապաստան: Ուստի իր 41րդ սաղմոսին սկիզբը, ի մտի ունենալով այս բաները, կ'արտայայտուի ու կ'ըսէ. «Ինչպէս եղջերուն ջուրի վտակներուն կը փափաքի, այնպէս ալ իմ անձն քեզի կը փափաքի, ո՛վ Աստուած: Հոգիս ծարաւի է քեզի, ո՛վ Աստուած, հզօր ու կենդանի»:

Սաղմոսերգուն կրօնական փորձառութենէ ըլլած այս գեղեցիկ խօսքը կը մատնանչէ մեզի կարգ մը ճշմարտութիւններ, որոնցմէ ումանք հետեւեալներն են:

Ա. — Կրօնիկն իմը մարդու հոգիին մէջ կը գտնուի: Ներկայ դարուս սկիզբը, Կիւյտանուն Ֆրանսացի հեղինակ մը, «Ապագայէ Անկրճում-Բէն» անունով գիրք մը հրատարակեց, որով ջանաց ցոյց տալ թէ կրօնքը թէև անցեալի մէջ օգտակար եղած է մարդկութեան, բայց այժմ տեղի տուած է գիտութեան: Եւ գիտութիւնը իրեն տեղը բռնած ըլլալով, այլևս կրօնքին դերը լրացած է: Ուստի ապագայի մէջ մարդիկ ազատ պիտի մնան կրօնքի կաշկանդումներէն:

Միևնոյն ատեն, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ, Քէմպրիճ համալսարանի մարդաբանութեան ուսուցիչ Ֆրէյզլըր անուն ուրիշ հեղինակ մը գիրք մը գրեց «Բնութեան Ոյժերուն Տիրապետութիւն» անունով, և ըսաւ թէ ժամանակ մը կրօնքին տեղը կախարդութիւնը բռնած էր. երբ կրօնքը եկաւ կախարդութիւնը տեղի տուաւ անոր, և հիմա ալ գիտութիւնը զօրացած է և կրօնքը տեղի պիտի տայ գիտութեան: Հետեաբար, կրօնքին դերը այլևս լրացած ըլլալով, յետ այսու գիտութիւնը պիտի հոգայ մարդոց պէտքերը:

Այս երկու հեղինակներու կարծիքով, ապագայ մարդկութիւնը առանց կրօնքի պիտի մնայ. գիտութիւնը կրօնքին տեղը բռնելով, մարդիկ պիտի ապրին առանց կրօնքի և առանց Աստուծոյ:

Այս կարծիքը սակայն նորութիւն մը չէ աշխարհի համար: Այս տեսակ արտայայտուող անհաւատ ու անկրօն հեղինակներ միշտ գտնուած են անցեալի մէջ և այժմ ալ կան ամենուրեք: Ասոնց սխալը

այն է որ նախապաշարուած են կրօնքին հանդէպ: Ասոնք ոչ միայն կրօնական փորձագետներն չունին և կրօնքը իրեն կեանք չեն ապրած, այլ կրօնական առողջ գաստիարակութենէ ևս զուրկ են: Կրօնքը մասնագիտօրէն և խղճմտօրէն չեն ուսումնասիրած, և միաժամանակ անհաւատ միջավայրի մը մէջ ալ սնած ու մեծցած ըլլալով՝ ասանկ տարտամ գաղափարներու կը ծառայեն և այլանդակ կարծիքներ կը յայտնեն: Ասոնք կը խորհին թէ կրօնքը վերարկու մըն է, մարդ ուզած ատեն կը հագնի և ուզած ատեն կը հանէ, և կամ կիրակի օրը զայն կը հագնի և շաբթուան լուր օրերուն, առետուրի աշխարհին մէջ, զայն կը հանէ, կը ծալլէ ու մէկդի կը նետէ: Ասիկա սխալ մտայնութիւն մըն է կրօնքի նկատմամբ:

Ասոնք հայ մը սաստկօրէն հալածուեցաւ դաւանափոխ չըլլալուն համար և ապստամբ նկատուելով մահուան դատապարտուեցաւ: Զինքը հարցաքննող պաշտօնեան խօսքը իրեն ուղղելով ըսաւ. «Ինչո՞ւ մահը կը գիմաւորես և կրօնափոխ ըլլալէ կը խորշիս, ի՞նչ դժուարութիւն կայ կրօնափոխ ըլլալու մէջ, կրօնք ըստածը հագուստ մըն է, երբ նեղը մնաս կը հանես և ուրիշ մը կը հագնիս: Եթէ իմ շահս կը պահանջէ, ըսաւ պաշտօնեան, առտուն Մովսիսական կ'ըլլամ, կէսօրը Քրիստոնեայ կը դառնամ, և եթէ կրկին շահս կը պահանջէ, նոյն օրը տակաւին արեւ մարը չը մտած Պուստոյական կ'ըլլամ»: Այս տեսակ մտայնութիւն մը կրնայ շիտակ նկատուիլ ոչ քրիստոնեայի մը կամ անհաւատի մը համար, բայց քրիստոնեայ հաւատացեալի մը համար՝ ո՛չ երբեք:

Ուրիշ ֆրանսացի հեղինակ մը, ծանօթ աստուածաբան Օկրսթ Սապաթիէ, իր «Կրօնի Փիլիսոփայութիւնը» գրքին մէջ կը պնդէ թէ «մարդ անբուժելի կեցողով կրօնական եակ մըն է: Այսինքն, մարդ կրօնական հակումներով ու բնազդներով օժտուած է, և կրօնքին հիմը ուղղակի մարդու հոգիին մէջ կը գտնուի: Կրօնք ունենալ ուստի ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ այս ներքին միտումը, մարդու հոգիին մէջ արմատացած բնազդը մշակել, օր ըստ օրէ Աստուծոյ հետ շփման գալով»:

Այլ խօսքով, կրօնքը արտաքին ըլլալէ

աւելի ներքին բան մըն է: Յիսուս ըսաւ. «Աստուծոյ թագաւորութիւնը ձեր մէջն է»: Հետեւաբար, կրօնքը ոչ թէ դուրսէն մեզի տրուած բան մըն է, այլ ներսէն գէպի դուրս աճող զօրութիւն մը: Սաղմոսերգուի բացատրութեամբ, հոգեկան խորունկ ծարաւ մըն է առ Աստուած:

Երբ այս ծարաւը Աստուծոյ միջոցաւ գոհացուի, անհատը հոգեւոր ներշնչութիւնով տոգորուած էակ մը կը դառնայ, և կը սկսի նոր և աւելի բարձր ապրելակերպի մը հետեւիլ: Ուստի կրօնքը, քրիստոնէական ըմբռնութեամբ, այսպէս նոր ապրելակերպ մըն է, մարդու մէջ արմատացած և հետզհետէ աճող աստուածային ներշնչութիւնով առիւ: Այս փորձառութիւնը, ի հարկէ, ոչ-քրիստոնեայ անհատի մը և կամ անկրօն անձի մը համար անհասկնալի առեղծուած մըն է, իսկ հաւատացեալի մը համար, քրիստոնէական գաստիարակութեան լոյսով, շատ զիւրաւ կրնայ հասկցուիլ ու բացատրուիլ:

Օգոստինոս, երիտասարդութեան ատեն անառակ կենցաղի մը հետեւեցաւ: Մայրը լալով կ'աղօթէր միշտ իրեն համար որ արթննայ ու քրիստոնէական կենցաղի հետեւի: Օր մը դարձի եկաւ, իր հոգիին մէջ ներքին գոհացում գտաւ, սիրտը անհուն խաղաղութեամբ մը լեցուեցաւ, բայց միւս կողմէն մեծ ցաւ զգաց թէ ուշ ատեն գտած էր կենաց իրական աղբիւրը: Դաւիթ, հին ուխտի չրճանին, կրօնական առողջ ու յստակ փորձագետներն ունեցող հաւատացեալ մըն էր: Իր սրտի խորերէն պապակ մը կը զգար առ Աստուած. ուրիշ որեւէ բան կըցած չէր իր այս ներքին ծարաւը յագեցնել, ուստի Աստուծոյ կը դիմէր միշտ, ըսելով. «Ինչպէս եղջերուն ջուրի վտակներուն կը փափաքի, այնպէս ալ իմ անձս քեզի կը փափաքի, ո՛վ Աստուած: Հոգիս ծարաւի է քեզի, ո՛վ Աստուած հօր ու կենդանի»:

Բ. — Կրօնք մարդու համար բնականոն ապրելակերպ մըն է: Եթէ կրօնքը դուրսէն մարդուն վրայ դրուած լուծ մը ըլլար, մարդ որքան շուտ այդ լուծէն ինքզինքը ազատէր, այնքան բնականօն կեանքի մօտեցած կ'ըլլար, մինչդեռ իրականութիւնը ասոր հակառակն է: Ոչ թէ կրօնք ունենալ, այլ կրօնք չունենալ հակաբնական ապրելակերպ մըն է: Ուստի մարդ որքան գէպի

կրօնք դառնալ, իր կրօնական զգացումները մշակելով՝ գէպի Սատուած մերձեցում ունենալ, այնքան աւելի կը մօտենայ բնականօրէն կեանքի, ուղիղ կենցաղի, և այնքան աւելի երջանկութիւնը կը պատէ զինքը ներքնապէս:

Երբ Սատուած նախամարդը ստեղծեց, «անոր երեսին կեանքի շունչը փչեց», այսինքն իր Հոգիէն կայծ մը տուաւ անոր, մարդ ասոր վրայ իր Արարչին պատկերը կրող էակ մը դարձաւ: Ահա՛ այդ վայրկեանէն է որ կրօնքը հիմնուեցաւ մարդկային ցեղին մէջ. այդ բոլորէն սկսեալ մարդ և Սատուած իրարու հետ հպում ունեցան, արարիչ և արարած իրարու ծանօթացան:

Ստիկա ցոյց կուտայ թէ մարդ և Սատուած իրարու օտար չեն, այլ ազգակիցներ: Երբ Սուրբն Պօղոս Յունաստանի մէջ Արիսպագոսի բլուրին վրայ կեցած Աթենացիներուն ըսաւ թէ «Ահաք Սատուած սերունդն ենք», ասով մեծ իրականութեան մը փողահարը եղաւ: Երբ Յիսուս ծնաւ, Իրեն արուած անուններէն մէկը Էմմանուէլ էր՝ որ կը նշանակէ «Սատուած ընդ մեզ»: Այո՛, Սատուած մեր հայրն է և մենք Անոր զաւակներն ենք: Եթէ այս է իրականութիւնը, և կը հաւատանք թէ այս է, ուրիմ կրօնք ունենալ թէ՛ բնական, թէ բնաւոր և թէ գործնական է:

Եթէ մէկը պաշտօնաման ու հոյակապ շէնք մը կառուցանէ, վրան գեղեցիկ գմբէթով մը, բայց մօտեայ գմբէթին գագաթնաքարը զետեղելու, ամէն տեսող թէև կը հիանայ ու կը սքանչանայ շէնքի գեղեցկութեան, սակայն ամէնքի ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ իսկոյն գմբէթի գագաթնաքարին պակասը: Կրօնքը մարդկային կեանքի բարոյական կառուցուածքին գագաթնաքարն է: Առանց անոր, մարդոց կեանքը կ'ունենայ զգալի պակաս մը: Պակաս մը որ անհատի առօրեայ կենցաղին հետ սերտ աղերս ունի:

Ուստի եթէ մէկը կ'ուզէ կեանքը բնականօրէն կերպով ապրիլ, պէտք է որ կրօնք ունենայ. իր հոգիի խորքէն զգացած ծաւաւը յագեցնէ կենդանի Սատուածոյն հետ հաղորդակցութիւն ունենալով: Թոչունի մը համար որքան բնական է օգին մէջ թռչիլ, ձուկի մը համար ջուրի մէջ լողալ, եղջերուի մը համար ջուրի վտակներուն մօտ

ըլլալ, նոյնքան և աւելի բնական է մարդու մը համար Սատուածոյ հետ ապրիլ և իր Արարչին հետ հպում ունենալ:

Եթէ թոչունը արգիլենք օգի մէջ թռչնելէ, ձուկը ջուրի մէջ լողալէ, եղջերուն վազող ջուրերու առականերուն մօտենալէ, անոնց բնական կեանքը խաթարած ու բնականօրէն աճումը դադրեցուցած կ'ըլլանք: Նոյնպէս եթէ մէկը արգիլենք որ կրօնք ունենայ, Սատուածոյ հետ շփուի, գայն բնականօրէն կեանքէն հեռացուցած կ'ըլլանք, իրեն գէմ ամենամեծ անարդարութիւնը գործած ըլլալով: Անհաւատ ու անկրօն մարդիկ իր գծէն դուրս ելած վայրաշարժին կը նմանին, ինչ որ հակաբնական բան մըն է:

Ինչպէս աչքը լոյսին, թոքը օդին, ականջը ձայնին կը համապատասխանեն, նոյնպէս մարդկային հոգին ալ Սատուածոյ կը ձգտի: Աչքը առանց լոյսի ոչինչ կ'արժէ, թոքը առանց օդի կը հրաժարի իսկոյն իր պաշտօնը կատարելէ, ականջը առանց ձայնի արտաքին ալիքներու կը դադրի խողական գործիք մը ըլլալէ, ճիշդ նոյն ձևով, մարդկային հոգին ալ առանց Սատուածոյ չի կրնար իր բնականօրէն արտայայտութիւնը երևան բերիլ:

Այլ խօսքով, մարդու հոգին Սատուածի է և Սատուածոյ համար ստեղծուած է: Ուրիշ որեւէ բան չի կրնար անոր ներքին հոգեկան ծարաւը անցնել, բացի Սատուածի:

Գ. — Կրօնքը Սատուածոյ հետ ապրուած կեանք մըն է: Կ'արժէ նախ նկատի առնել թէ կրօնքը կեանք մըն է և ոչ թէ արտաքին ձևակերպութիւն մը: Կրօնքը ունի իր արտաքին ձևակերպութիւնները, որոնք կրօնի գաղափարը մեր մէջ մշակելու համար պարզ միջոցներ են: Ինչպէս նաև մեր կրօնական ապրումները արտայայտելու կերպեր: Անոնք իբրև պարզ միջոցներ և կերպեր կարևոր են, բայց ինքնին կրօնքի էութիւնը չեն կազմեր և չեն կրնար կրօնք նկատուիլ: Յիսուսի ժամանակ, հրեաներ կրօնի արտաքին ձևակերպութիւնները անթերի կերպով կը կատարէին, և կը խորհէին թէ կրօնական կեանք ունէին, բայց չարաչար կը սխալէին: Որովհետև այդ բոլորը կը կատարէին մեքենաբար, առանց կենդանի Սատուածոյ հետ ներքին հաղորդակցութիւն ունենալու:

Ինչո՞ւ Յիսուս աշխարհ եկաւ: Կրօնք հիմնելու, ո՞չ. Կրօնքը Իրմէ շատ առաջ արդէն գոյութիւն ունէր: Կրօնական գրութիւններ հաստատելու. կրկին ո՞չ: Որովհետեւ Ինքը տակաւին չծնած, Իրմէ վեց դար առաջ, Պարսկաստանի մէջ Զրադաշտ անունով մէկը պարսիկ ժողովուրդին կրօնական հաւատալիքներն ու աւանդութիւնները ի մի հաւաքած, կրօնական գրութիւն մը հաստատած էր, որ կը կոչուէր Զրադաշտականութիւն և որուն նուիրական գիրքն է **Ահիւրան-Է-Կար**:

Ինք տակաւին մեր երկրագունդին վրայ ոտք չկոխած, Իրմէ հինգ վեց հարիւր տարիներ առաջ, Զինաստանի մէջ Կոմփիւլկիոս՝ չինացի ժողովուրդին կրօնական գաղափարներն ու ըմբռնումները դասաւորած ու կրօնական գրութիւն մը հաստատած էր: Ինքը տակաւին Իր աստուածային պատգամները ժողովուրդին չհաղորդած, Իրմէ հինգ վեց դար առաջ, Պուտտա Հնդկաստանի մէջ, հնդկիկ ժողովուրդին կրօնական ըմբռնումները դասաւորելով Պուտտայականութիւնը հաստատած էր, որուն սրբազան մատենանք **Թրէյլ-Է-Կար** անունով ծանօթ է մեզի:

Աւելին կայ: Ինքը տակաւին Աստուծոյ թագաւորութեան աւետիսը աշխարհի չյայտարարած, արդէն Մովսէս տասնըհինգ դար առաջ, Իսրայէլի ժողովուրդին կրօնական հաւատալիքներն ու ըմբռնումները, Աստուծմէ իր ստացած մասնաւոր ներշնչման ազդեցութեան ներքեւ, դասաւորած ու Մովսիսականութիւն կոչուած կրօնական գրութիւնը հաստատած էր: Ուստի ի՞նչ պէտք կար կրօնական նոր գրութիւն հաստատելու:

Աշխարհ կրօնքի և կամ կրօնական գրութեան չէր որ կը կարօտէր, այլ կեանքի կարօտը կը քաշէր: Այդ կրօնքները ամէն ծէս ու արարողութիւն ունէին, բայց կեանք ու կենսունակութիւն չունէին: Ուստի Յիսուս աշխարհ եկաւ այս պակասը լրացնելու: Այլ բաներով, Յիսուս աշխարհի կեանք բերաւ: «Ես եկայ որ անոնք կեանք ունենան եւ առաւել կեանք»: Այս էր ահաւստիկ որ կը պակսէր այդ կրօնքներուն մէջ:

Կրօնքը կեանք է. «կոսուծոյ կեանքը մարդու հոգիին մէջ»: Մինչև որ մարդ չունենայ այդ կեանքը, ուրիշ որեւէ բան չի կրնար իր ներքին հոգեկան ծարաւը անցնել:

Պօղոս Առաքեալ հրէական կրօնի արտաքին բոլոր ձեւակերպութիւնները անթերի կերպով կատարելով հանդերձ, իր հոգիի ամենասրբունկ ծաղիկներուն մէջ կրկին պակաս մը կը զգար. սրտին մէջ ծարաւ մը կար, ինչ որ բնաւ այդ ծարաւը չկրցաւ յագեցնել. ո՞չ հրէից օրէնքը, ո՞չ քարեպաշտական ձեւակերպութիւնները, ո՞չ իր ստացած քարծր ուսումը և ո՞չ ալ ուրիշ բան իրեն կրցան օգնել: Բայց երբ Դամասկոսի ճամբուն վրայ իր Փրկիչը գտաւ, կենաց աղբիւրին հետ չփման եկաւ, Աստուծոյ հետ ապրիլ սկսաւ, իր հոգեկան ծարաւը իսկոյն յագեցում գտաւ և ստացաւ սրտի անհուն հրճուանք ու գոհունակութիւն:

Նոյն կրօնական փորձագութիւնը, Ժ. դարու ընթացքին, Վանայ մօտ, Նարեկայ վանքին մէջ, Ս. Գրիգոր Նարեկացին ունեցաւ: Դաւիթի և Պօղոսի նման, իր հոգիին մէջ խորունկ ծարաւ մը կը զգար առ Աստուած: Եւ այս ծարաւը կը յագեցնէր միայն Աստուծոյ առջև խոնարհելով և Անոր հետ «ի խորոց սրտի» հաղորդակցութիւն ունենալով: Եւ այնքան մօտէն Աստուծոյ հետ հպում ունեցաւ, որ իր արտասանած սրտաբուխ աղօթքները ապա գրի առնելով հայ ժողովուրդին ժառանգ թողուց, ամփոփելով Նաբէլ անուն Աղօթամատենանի մը մէջ, որ Աստուածաշունչէն վերջ ամենէն շատ սիրուած կրօնական գիրք մը եղած է մեր մէջ:

Դաւիթի Աաղմոսներուն նման Նաբէլի աղօթքներն ալ լեցուն են հոգեկան խորունկ ըղձանքներով՝ որոնք սրտի խորերէն բխած և ուղղուած են առ Աստուած: Ինչպէս Դաւիթի և Պօղոսի, նոյնպէս Նարեկացիի համար ալ կրօնքը Աստուծոյ հետ ապրուած կեանք մըն էր:

Նոյն շիտակ է ունէ քրիստոնեայ հաւատացեալի համար՝ երբ կը զգայ իր սրտին մէջ այս ծարաւը և չի կրնար հանգիստ ապրիլ, մինչև որ զԱստուած գտնէ և Անոր հետ կենդանի հաղորդակցութիւն ունենայ:

Իբրեւ եզրակացութիւն՝ հարցնենք. — Ինչո՞ւ մարդու հոգին ծարաւի է Աստուծոյ: Որովհետեւ կրօնի խմորը մարդու բնաւորութեան հետ շաղախուած է անբաժանելի կերպով: Մարդ ուզէ չուզէ կրօնական էակ մըն է, և չի կրնար առանց կրօնքի մնալ, եթէ կ'ուզէ կեանքը շիտակ ապրիլ:

Նոյնպէս մարդ Աստուծոյ ծարաւի է և Անոր կարօտը կը քաշէ, քանզի իրեն համար բնականոն ապրելակերպը այս ծարաւը գոհացնելու մէջ կը կայանայ:

Դարձեալ մարդ Աստուծոյ ծարաւի է անոր համար որ կրօնքը արտաքին ձևակերպութիւն մը ըլլալէ աւելի Աստուծոյ հետ ապրուած կեանք մըն է:

Եթէ մէկը սկսի ապրիլ այս կեանքը, Յիսուսի աշխարհ բերած ճոխ կեանքը, որքան խորանայ անոր մէջ, այնքան իր ծարաւը կ'աւելնայ առ Աստուած և կը ստիպուի Անոր աւելի մօտ ըլլալ: Դաւիթ ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ. «Ո՛վ Աստուած, Դուն ես իմ Աստուածս, ես աստուանց Քեզ կը փնտռեմ, հոգիս Քեզի ծարաւի է»: «Ձեռքերս դէպի Քեզ կ'երկնցնեմ. իմ անձս չոր երկրի պէս Քեզի կը ծարաւի»: Ետային կ'ըսէ. «Ո՛վ բոլոր ծարաւածներ, ջուրերուն եկէ՛ք, և ստակ չունեցողներ, եկէ՛ք և ծախսւ առէք» (Ես., ԾԵ., 1):

Իսկ Յիսուս, հրէից մեծ տօնին վերջին օրը, Ժողովուրդին ուղղելով իր խօսքը ըսաւ. «Եթէ մէկը ծարաւի է, թո՛ղ ինծի գայ ու խմէ. այն որ ինծի կը հաւատայ, ինչպէս գիրքը կ'ըսէ, անոր ներսէն կենդանի ջուրի գետակներ պիտի բղխին»:

«Մէկը որ կը խմէ այն ջուրէն՝ զոր ես կուտամ, անիկա յաւիտեան պիտի չծարաւի»:

Յիսուս Բրիտոս, մեր Փրկիչը, այս կենաց ջուրին ակնադրութիւն է: Այն որ Անկէ կը խմէ, բնաւ չի ծարաւիր:

Յրէզնօ, Գալիլէ:

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Չ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԿՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐ

Աղեքսանդրիոյ Ս Պօղոս Պետրոս եկեղեցին ունի երկու Ձեռագիր Աւետարաններ: Առաջինը, կաշեկապմ., լաւ վիճակի մէջ, երկսիւն, 27 x 18 սանդ. մեծութեամբ: Դրքին առջեւ և ետեւ երկուական թերթ աւելցուած են իբրեւ պահպանակ, որոնք գրուած են հին երկաթագրով: Աւետարանը իջաթիւեր չունի: Առջեւ գետեղուած երկու էջ բացատրագրէն ետք, չորս էջ պարագ ձգուած է: Իւրաքանչիւր Աւետարանի սկիզբը գրուած է Աւետարանիչին նկարը, յետոյ կիտախորան և ապա բազմաթիւ դարձանշաններ:

Դրքին ետեւ գրուած Յիշատակարանին մէջ կը կարդանք որ այս Աւետարանը գրուած է երուսաղէմի մէջ, գրիչը միենոյն ատեն ծաղկողը եղած է: Երկսիւն Յիշատակարանը կ'արտագրենք նոյնութեամբ. —

«Փառք ամենաօր. երրորդութեան եւ մի Աճութեան այժմ և միշտ և յաւ: Քանզի գրեցաւ սա ի Աճակոս սբ. քաղաքս յերուսաղէմ: Ընդ հովանեաւ ամ. սբ. տնաւրինականացս Քր. Աճյ մերոյ: Ձեռամբ նուաստ ծառայի ծառայիցն այ. բազմամեղ և անպիտան գրչի որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն անուանէն եպս. զի ի դատապարտութիւն է ինձ անուան այս. այլ լոկ անուամբ կոչիմ Հայրապետ: Եւ ես անպիտան և անարհեստ գծաւորս, սկիզբն արարի այսմ լուսալոյճ և կենսակիր ամ. աւանդ սբ. կտակիս ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ: Եւ ըստ կարի իմում գծագրեցի զսա ի լուսաւորութիւն մանկանց եկեղեցւոյ: Եւ առ ի յիշատակ հարեւոր և համեստ, և աղաւթարար մահաբախ իկտիշ ապաշխարողին որ կայր ի քաղաքս Երուսմ. ի վանս սրբոյն Յակոբայ, և աղաւթէր յամ. սբ. տնաւրինականսն Քր. ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն և ծնաւդացն իւրոց և ամ. արեան մերձաւորացն, հաւերն իւրոյ յոհա-